

مقدمه

روحانیت شیعه در طول تاریخ اسلام همواره نقشی بنیادین در هدایت دینی، اجتماعی و سیاسی جامعه ایفا کرده است. در عصر حاضر، با توجه به تحولات سریع جهانی، ظهور رسانه‌های نوین و تکثر فرهنگی، وظیفه‌شناسی روحانیت بیش از گذشته اهمیت یافته است. در این راستا چند نکته حائز اهمیت است.

۱. دنیای متکثر معاصر

جهان امروز با ویژگی‌هایی چون جهانی شدن، گسترش ارتباطات دیجیتال و تنوع فرهنگی شناخته می‌شود. این تکثر، فرصت‌ها و تهدیدهایی را برای نهادهای دینی ایجاد کرده است. امکان ارتباط گسترده با مخاطبان جهانی، انتقال پیام دین به زبان‌های مختلف و استفاده از ابزارهای نوین برای تبلیغ، از جمله فرصت‌ها در این زمینه هستند و در مقابل، افزایش نسبی گرای بی‌فرهنگی، ظهور جریان‌های سکولار و لیبرال، و کاهش مرجعیت سنتی، از موارد تهدید به شمار می‌روند. روشن است که روحانیت باید با شناخت این شرایط، راهبردها و راهکارهای جدید و روزآمدی برای حضور مؤثر در جامعه اتخاذ کند.

در این میان، شناخت نسل جدید، با توجه به شرایط خاص خود از اهمیت بیشتری برخوردار است. نسل جدید، که گاه به‌عنوان «نسل ضد» یا منتقد شناخته می‌شود، ویژگی‌های خاصی دارد که برخی از آنها عبارتند از: پرسشگری و شکاکیت نسبت به سنت‌ها و باورهای گذشته، آشنایی گسترده با فضای مجازی و دسترسی به منابع متنوع و حساسیت نسبت به آزادی‌های فردی و اجتماعی. از این رو، شناخت دقیق این نسل برای روحانیت ضروری است؛ زیرا بدون درک دغدغه‌ها و زبان آنان، ارتباط مؤثر با آنان شکل نمی‌گیرد. روحانیت

روحانیت و وظیفه شناسی روز آمد

باید با زبان نسل جدید سخن بگویید و با درک زبان گفتگو با آنان، از قالب‌های سنتی صرف عبور کند.

۲. پرسش‌های نوشونده درباره دین

از سوی دیگر، در فضای متکثر معاصر، پرسش‌های بنیادین و نوینی درباره دین مطرح می‌شود که جایگاه استرگی در دینداری عقلانی ایفا می‌کند. نسبت دین با علم و عقلانیت، جایگاه دین در سیاست و حکومت، رابطه دین با حقوق بشر و آزادی‌های فردی و کارآمدی دین در پاسخ به مسائل اجتماعی و اقتصادی و صدها پرسش دیگر، از جمله این پرسش‌ها هستند که پاسخ‌های در خور می‌طلبند. این پرسش‌ها نشان‌دهنده نیاز جامعه به گفت‌وگوی عمیق، علمی و عقلانی با روحانیتند. بی‌توجهی به این پرسش‌ها می‌تواند موجب فاصله گرفتن نسل جدید از نهاد دین و به تبع آن نهاد روحانیت شود.

۳. ظرفیت دین و روحانیت برای پاسخگویی به پرسش‌ها

از سوی سوم، روحانیت در مواجهه با پرسش‌های عصر جدید و نسل نو، از ظرفیت بسیار بالایی برخوردار است و نباید هیچ دغدغه و نگرانی داشته باشد. چون اسلام به عنوان یک دین جامع، ظرفیت بالایی برای پاسخگویی به پرسش‌های نو دارد؛ چرا الف) قرآن و سنت به‌عنوان منابع اصلی، اصولی فرازمانی و فرا مکانی ارائه می‌دهند. ب) فقه و کلام اسلامی در طول تاریخ

حوزه دوره سوم – ۷۱۴

روحانیت و وظیفه شناسی روز آمد

مهدی پورحسین

جدید پیردازند.

همچنین امروزه حوزه‌های علمیه دارای کتابخانه‌های گسترده‌ای هستند که منابع قدیم و آثار جدید را در اختیار طلاب قرار می‌دهند. چنان که مجلات علمی-پژوهشی بسیاری در زمینه‌های فقه، کلام، فلسفه و علوم انسانی اسلامی در حوزه منتشر می‌شوند که بستری برای گفت‌وگوی علمی فراهم می‌کنند.

روحانیت امروز، علاوه بر منبر و مسجد، از رسانه‌های نوین مانند تلویزیون، رادیو و شبکه‌های اجتماعی برای ارتباط با مردم استفاده می‌کند. همچنین پایگاه‌های اینترنتی پاسخ به شبهات، ابزار دیگری هستند که امروزه به راحتی در خدمت دین قرار دارند. بالاتر از همه، عظیم‌ترین ابزار تبلیغ دینی روحانیت امروز، ظرفیت انسانی آن است. نسل جدید روحانیون فعلی علاوه بر آموزش سنتی، با زبان‌های خارجی، علوم انسانی مدرن و فضای مجازی آشنا هستند. روشن است که این امر توان پاسخگویی به پرسش‌های جهانی را به مراتب افزایش داده است، کمالاتیکه شبکه گسترده روحانیون در سراسر کشور و حتی در خارج از کشور، باعث می‌شود ارتباط مستقیم با مردم و شناخت دغدغه‌های آنان شکل شود.

۴. لزوم آمادگی روحانیان

مهمتر از همه موارد فوق، لزوم آمادگی روحانیت برای استفاده از ظرفیت‌ها و فرصت‌های موجود است و

نگاهی به فعالیت‌های فرهنگی شیعیان در پاکستان

این منطقه مذهب اهل سنت داشتند، علاقه به امام علی(ع) و خاندان اهل‌بیت(ع) بخشی جدایی ناپذیر از اندیشه و تعالیم آنان بود.

شیعیان پاکستان
شیعیان در کشور پاکستان، اقلیتی بزرگ و تأثیرگزارند. تعداد دقیق جمعیت شیعیان در پاکستان معلوم نیست و آمار دقیقی از جمعیت آنان وجود ندارد. مهم‌ترین دلیل این موضوع نادیده‌گرفتن مذهب در سرشماری‌های پاکستان است که خود ناشی از سیاست دولت پاکستان در عدم توجه به تفاوت فرقه‌ای یا هدف حفظ وحدت دینی است. (پرتال اهل‌بیت)

بر این اساس آنچه به عنوان شمار شیعیان این کشور در منابع مختلف ذکر شده بیشتر در پایه تخمین و گمانه‌زنی است. از همین رو است که منابع مختلف، نسبت شیعیان پاکستان به کل جمعیت این کشور را متفاوت و از ۵/۲ تا ۲۵ درصد ذکر کرده‌اند (تقی‌زاده داوری،ص ۳۳) آنچه از میان آمارهای مختلف صبح‌تر به دست می‌آید رقم تقریبی ۲۰ درصد است (حدود ۳۷ میلیون). (عارفی، شیعیان پاکستان، ص ۶۶–۷۶.

گرایش‌های مذهبی
مهم‌ترین و پرجمعیت‌ترین گروه شیعیان پاکستان فرقه اثناعشری و پیروان فقه جعفری هستند که یکی از مذاهب رسمی در پاکستان شناخته می‌شود. دیگر فرق شیعه که در پاکستان پیروانی دارند از این قرارند (عرب احمدی، شیعیان خوجه اثناعشری در گستره جهان، ص ۳۷۶):

«بعد از انقلاب اسلامی ایران، حوزه علمیه پاکستان ارتباط زیادی با حوزه علمیه قم یافت. در این دوران پاکستانی‌های زیادی برای علم آموزی به ایران مسافرت کردند و برنامه‌ها و شیوه‌های علمی در مدارس پاکستان از حوزه علمیه ایران الگوبرداری می‌شود

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

پیره که اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی و حیدرآباد زندگی می‌کنند. خوجه‌های اثناعشری، پس از جدایی پاکستان و هند در ۱۹۴۷، شماری از خوجه‌های اثناعشری به همراه دیگر مسلمانان، هند را به مقصد پاکستان ترک کردند. آنان از همان آغاز در کراچی سپس حیدرآباد ساکن شدند و بعدها در شهرهای دیگر این کشور نیز اقامت گزیدند. در اوایل دهه ۱۹۶۰ نیز شمار کمی از خوجه‌های مقیم افریقا به پاکستان مهاجرت کردند. پس از استقلال زنگبار نیز شماری از خوجه‌های این سرزمین به پاکستان سفر کردند و در کراچی اقامت گزیدند. در بی جنگ هند با پاکستان در ۱۹۷۱ شماری از خوجه‌های این کشور به شرق آفریقا بازگشتند اما سال بعد و پس از اخراج آسیایی‌ها از اوگاندا، شمار زیادی از خوجه‌های اثناعشری به کراچی مهاجرت کردند. جمعیت خوجه‌های اثناعشری پاکستان حدود ۴۲۰۰۰ تن است که بیشتر آنان در کراچی زندگی می‌کنند. این گروه سازمانی به نام«جماعت خوجه پیرهای اثنا عسری کراچی» دارند (درباره کردی‌ها نک، بررسی اجمالی فرقه ذکر(به آغاخلی این گروه از شیعیان پاکستان نزاری هستند که منسوب به آغا خان اول(۱۸۰۰–۱۸۸۱م). هستند. آغاخلیه پاکستان بیشتر در کراچی، حیدرآباد، ملتان، گلگت و هنزه ساکنند. نوربخشیه منسوب به محمد نوربخش از علمای شیعیه صوفی مسلک زمان خود بود که در بلتستان رهبری شیعیان را بر عهده داشت. ذکر(ی که به وسیله سید محمد جونپوری (۸۴۷–۹۱۰ق) که ادعای مهدویت می‌کرد، بنیان گذارده شد. ذکر(های پاکستان در ایالت بلوچستان در نواحی کیچ مکران، لسیه، گوادر، تربت و پنج گور زندگی می‌کنند. (عارفی، ص ۱۴۱–۱۴۸)

در میان شیعیان امامیه پاکستان دو گرایش کلامی و اعتقادی عمده حضور بیشتری دارند.
گرایش موسوم به «شیخیه» یا «هوالیه» که منسوب به شیخ احمد احسائی و سید کاظم رشتی است. گرایش موسوم به «شیعیت خاص» یا «مودین» که در مقابل گرایش‌های شیخیه قرار گرفته و به نوعی نماینده مکتب اسوایان شیعه هستند و اصلاح‌گرانه شیعی به شمار می‌آیند و مورد حمایت حوزویان و دانشگاهیان قرار دارند. (گستره شیعه از لاهور تا پنجاب).

پراکندگی شیعیان

ویژگی جغرافیای تشیع در پاکستان، پراکندگی مناطق شیعه‌نشین در شهرها و روستاهای سراسر پاکستان و عدم تمرکز شیعیان در یک یا چند نقطه از این سرزمین است به طوری که در همه ایالات پاکستان جمعیت‌های کوچک و بزرگ شیعه زندگی می‌کنند.مهم‌ترین مناطق

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

آمادگی روحانیت برای پاسخگویی به پرسش‌های جدید نیازمند چند محور اساسی است.

۱ – دانش‌افزایی مستمتر. آشنایی با علوم انسانی، فلسفه‌های جدید و نظریه‌های اجتماعی.

۲ – مهارت رسانه‌ای. توانایی استفاده از ابزارهای نوین ارتباطی و حضور فعال در فضای مجازی.

۳ – گفت‌وگوی بین‌فرهنگی. تعامل با جریان‌های فکری مختلف و پرهیز از انزوا.

۴ – تقویت تقوا، اخلاق و معنویت شخصی. اعتماد اجتماعی به روحانیت بیش از هر چیز بر پایه صداقت و زهد آنان شکل می‌گیرد و سرمایه اجتماعی گذشتگان ما نیز از همین جا ناشی می‌شد و اگر ضعفی امروزه در این زمینه وجود دارد هم از همین منشأ برمی‌خیزد.

متأسفانه یکی از اشکالات روحانیت امروز، مشغول شدن به امور حاشیه‌ای و غیرضروری و رها کردن رسالت اصلی است، درحالی که وظیفه‌شناسی ایجاب می‌کند روحانیت تمرکز خود را بر وظایف اصلی چون تبلیغ دین با زبان روز، پاسخ به شبهات و پرسش‌های جامعه، تربیت نسل جدید طلاب متعهد و اخلاق‌مدار، حضور فعال در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی؛ بگذارد و بسیاری از کارهایی را که نه به درد دین می‌خورد و نه به درد دنیا رها کند و آن‌ها را به اهلس بسپارد. با تأسف باید گفت که امروزه کثیری از روحانیان سنتی به اموری مشغولند که هیچ تناسبی با دنیای امروز و پرسش‌های بیان نسل نو ندارد و بسیاری از روحانیان غیر سنتی نیز بسیار بام افتاده، اگر خود موضوع شبهه در تعلیم دینی نباشند، هیچ کارکرد مثبتی برای دینداری جامعه ندارند و این دو سوی قیچی، در حال ذبح دین اصیل در جامعه می‌باشند!

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

یابد. (مدخل جعفریه در دانشنامه جهان اسلام) در پی سختگیری بر گروه‌های مذهبی در پاکستان در سال ۲۰۰۲ میلادی این گروه غیرقانونی اعلام شد ولی تحت عنوان جدید تحریک اسلامی به کار خود ادامه داد اما بار دیگر در سال ۲۰۰۳ منحل شد و از آن زمان به فعالیت غیر رسمی می‌پردازد.

فعالیت‌های علمی و فرهنگی

نهادهای علمی و فرهنگی شیعی را به طور کلی می‌توان به حوزه‌های علمیه و نهادهای آموزشی و فرهنگی شیعی تقسیم کرد.
حوزه‌های علمیه. پیش از اینکه پاکستان کشوری مستقل شود، لکنو مرکز اصلی آموزش دینی شیعیان بود که بعد از استقلال پاکستان در کشور هند قرار گرفت و ارتباط شیعیان پاکستان با این مرکز قطع شد. بعد از آن، حوزه علمیه این کشور تحت نفوذ حوزه علمیه نجف درآمد. بعد از مدتی علمای پاکستانی شروع به تأسیس مدارس دینی در این کشور کردند. روند ساخت این مدارس از نیمه دهه هفتاد میلادی رشد چشم‌گیری یافت. بعد از انقلاب اسلامی ایران، حوزه علمیه پاکستان ارتباط زیادی با حوزه علمیه قم یافت. در این دوران پاکستانی‌های

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

*پیش از اینکه پاکستان کشوری مستقل شود، لکنو مرکز اصلی آموزش علوم دینی شیعیان بود که بعد از استقلال پاکستان در کشور هند قرار گرفت و ارتباط شیعیان پاکستان با این مرکز قطع شد. بعد از آن، حوزه علمیه این کشور تحت نفوذ حوزه علمیه نجف درآمد

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

زبادی برای علم آموزی به ایران مسافرت کردند و برنامه‌ها و شیوه‌های علمی در مدارس پاکستان از حوزه علمیه ایران الگوبرداری می‌شود. (جعفریان، ص۶۰۹–۶۱۰).

برخی از علمای مشهور پاکستانی که از فارغ‌التحصیلان حوزه علمیه نجف بوده‌اند. (عارفی، ص ۲۴۲–۲۴۵)

سید صفر نقوی(متولد ۱۹۳۳م.) مدیر مدرسه جامعه المنتظر؛ ضامن حسین خاثری(۱۹۸۱–۱۹۶۴م.)؛ غلام حسین(متولد ۱۹۳۹م.)؛ سید ریاض حسین نقوی(متولد ۱۹۴۱م.)؛ سید زوار حسین همدانی؛ سید حامد موسوی(متولد ۱۹۵۱م.)؛ صادق علی نقوی(م۱۹۳۳م.)؛ میرزا صفر حسین مشهدی(م۱۹۱۰–۱۹۸۰م.)؛ مفتی جعفر حسین(۱۹۱۴م.)؛ آیت‌الله حافظ بشیر حسین (متولد ۱۹۴۴م.) که از مراجع تقلید شیعیان و ساکن نجف است.

سازمانی که نقش نظارت و ساماندی حوزه‌های علمیه پاکستان را بر عهده داشته سازمان وفاقی المدارس شیعه نام دارد که در سال ۱۹۷۹ میلادی در پی نشست‌ها و همایش‌هایی که مسئولان و مدرسان مدارس شیعی داشتند رسماً تأسیس شد.

مهم‌ترین مدارس علمیه در پاکستان (بر گرفته از کتاب اطلس شیعه)

عنوان	تعداد مدارس دینی برادران	تعداد مدارس دینی خواهران	معروف‌ترین مدارس
حوزه علمیه پنجاب	۲۱۸	۵۵	جامعه‌المنتظر؛ معزن العلوم الجعفریه
حوزه علمیه سند	۷۷	۱۱	جامعه علمیه کراچی؛ امام حسین فاؤنڈیشن
حوزه علمیه سرحد	۱۰	۲	جامعه شهید عارف حسینی؛ جامعه جعفریه پراچانچر
حوزه علمیه بلوچستان	۸	۲	جامه امام صادق کوئته؛ دارالارلم جعفری
حوزه علمیه قبائلی	۳	۱	مدرسه علمیه جعفریه
حوزه علمیه کشمیر آزاد	۳	۳	مدرسه جامعه نقویه
حوزه علمیه اسلام‌آباد	۱۰	۱	جامعه اهل‌بیت؛ جامعه الکونثر

دیگر نهادهای دینی شیعه. در کنار مدارس آموزش دینی مراکز آموزش قرآن و احکام با عنوان دینیات ستننرز نیز به آموزش دینی به جوانان می‌پردازند. این مراکز شکل غیر دولتی دارند و مخارج خود را از محل کمک‌های خیریه تأمین می‌کنند. از جمله این مراکز که امروزه فعالند می‌توان به «تنظیم الکتابت» که در سراسر پاکستان ۱۲۰۰ واحد دارد، «محمديه ترست» با ۱۲۵ واحد، «سازمان دانشجوین اصغریه» و مدرسه‌های «مولانا غلام رضا سریوال» که در حیدر آباد و روستاهای اطراف آن فعالیت می‌کنند، اشاره کرد. (عارفی، شیعیان پاکستان، ص۱۶۸–۱۷۱).

سازمان دانشجوین امامیه پاکستان از دیگر نهادهای شیعی است که با هدف بالا بردن سطح تعلیم شیعی نزد دانشجوین به آموزش مفاهیم شیعی و برگزاری همایش‌ها و اجرای برنامه‌های مذهبی می‌پردازد.

جمهوری اسلامی

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی

بحران‌ها و جای خالی آیت الله هاشمی

کسانی که با تاریخ دهه‌های اخیر ایران آشنایی دارند، تردیدی ندارند که آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از برجسته‌ترین شخصیت‌های تاریخ معاصر ایران است که نقش او در شکل‌گیری، تثبیت و توسعه جمهوری اسلامی انکارناپذیر است. هاشمی رفسنجانی افزون بر حضور میدانی مؤثر در تمامی صحنه‌های مبارزه با رژیم ستم‌شاهی و تحمل رنج‌های طاقت فرسا در این راه، از نخستین روزهای پیروزی انقلاب اسلامی، در بالاترین سطوح مدیریتی حضور داشت. ریاست مجلس شورای اسلامی، فرماندهی جنگ در مقاطع حساس، ریاست جمهوری و ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام، تنها بخشی از مسئولیت‌های او بودند.

با این همه، ویژگی بارز هاشمی، جامعیت و توانایی ایجاد همگرایی میان نیروهای مختلف انقلاب بود. او با درک شرایط و نیازهای زمان، توانست میان جریان‌های سیاسی و فکری پل ارتباطی برقرار کند. همین جامعیت باعث شد که حتی مخالفان سیاسی نیز به نقش او در حفظ وحدت ملی اذعان کنند. ازسوی دیگر، بحران‌های پس از انقلاب، از جنگ تحمیلی تا مشکلات سیاسی و اقتصادی، نیازمند مدیریتی مقتدر و آینده‌نگر بود. هاشمی رفسنجانی در دوران جنگ در ذیل رهبری منحصر به فرد امام خمینی، با هماهنگی نیروها و تصمیمات راهبردی، نقش کلیدی در اداره کشور ایفا کرد. پس از جنگ نیز با سیاست‌های بازسازی و توسعه اقتصادی، مسیر تازه‌ای برای ایران گشود و کشور را از شرایط بحرانی به سمت ثبات نسبی هدایت کرد.

هاشمی رفسنجانی مدیری بود که بحران‌ها را نه تنها تهدید، بلکه فرصتی برای اصلاح و پیشرفت می‌دید. قدرت تحلیل شرایط پیچیده، شجاعت در تصمیم‌گیری و انعطاف‌پذیری در اجرا، از او چهره‌ای منحصر به فرد در مدیریت بحران ساخته بود. تجربه سیاسی گسترده و نگاه بلندمدت او، ظرفیت ویژه‌ای برای عبور دادن کشور از شرایط دشوار فراهم می‌کرد و لذا فقدان او امروز بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود؛ چرا که کشور با بحران‌های پیچیده‌ای روبه‌روست و جای خالی مدیری با تجربه و جامع‌نگر همچون او آشکار است.

امروز جمهوری اسلامی با بحران‌های متنوعی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مواجه است. نبود شخصیتی مانند هاشمی، که توانایی ایجاد اجماع، مدیریت اختلافات و ارائه راهکارهای عملی داشت، بیش از پیش احساس می‌شود. جای خالی او یادآور این حقیقت است که کشور نیازمند چهره‌هایی با نگاه جامع، تجربه مدیریتی و قدرت ایجاد همگرایی است؛ چهره‌هایی که بتوانند همانند هاشمی، بحران‌ها را بر فرصت تبدیل کنند.

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی نه تنها یک سیاستمدار، بلکه یک مدبر بحران و معمار توسعه بود. امروز، جای خالی او در عرصه سیاست ایران، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود و یادآور ضرورت وجود شخصیت‌هایی با جامعیت، تجربه و نگاه آینده‌نگر در اداره کشور است.

پاره ک اسماعیلیه مستعلیه هستند. بهره‌ها بیشتر در شهر کراچی